

(typy) prezentace problému člověka v historických filozofiích, a určuje tyto formy: 1. filozofie, v nichž je člověk výchozím bodem, 2. ty, v nichž je člověk cílem filozofování, 3. filozofie, v nichž je člověk východiskem i cílem filozofování, 4. filozofie, v nichž je problém člověka jednou z částí filozofie a 5. konečné ty, které jsou antiantropologické, když považují člověka za překážku poznání světa. Recenzent se domnívá, že tato zajímavá diferenciaci by měla být hlouběji propracována (zvláště to platí o 1.–3. typu) a snad i zjednodušena a zejména bezpečněji zakotvena historicky. Recenzent tu doporučuje k úvaze klasifikaci a typologii, která rozlišuje tzv. jen implicitní kladení problému člověka ve filozofiích orientovaných na mimaltdskou skutečnost, dále tzv. explicitní vytýčování antropologické problematiky ve filozofiích zaměřených i na lidský svět, a konečně antropologismus, který představuje deformaci filozofie, ať už v podobě „zantropologizované filozofie“ nebo „filozofické antropologie“ (srv. J. Cetl: Tři historické dimenze filozofie člověka, SPFFBU B 15 (1968) aj.). Dosavadní práce K. N. Ljubutina a jeho kolektivu klade ovšem i četné další podněty jak pro hlubší kritiku buržoazního myšlení, tak pro pozitivní práci při rozpracovávání marxisticko-leninského pojetí člověka. Je si třeba jen přát, aby v mezinárodní marxistické kultuře jí bylo věnováno více pozornosti než dosud. Jiří Cetl

760 lat myśli Polskiej. Filozofia i myśli społeczna XIII–XV wieku. Red. Juliusz Domański, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1977, 571 s.

Zatímco v roce 1977 vyšel druhý svazek této velkoryse pojaté několikadřlné antologie, nazvaný „Myśli filozoficzna i społeczna XVI wieku“ (red. Z. Szczucki), nově před sebou máme svazek chronologicky první, věnovaný 13.–15. století. Podejme nejprve všeobecnou informaci o celé antologii: je to kolektivní dílo, zpracované Ústavem filozofie a sociologie Polské Akademie Nauk, oddělením dějin polské novověké filozofie, v příslušných pasážích ve spolupráci s oddělením polské filozofie středověké. Každý svazek je přitom samostatným dílem, za něž je zodpovědný jeden nebo nanejvýš dva vědeckí pracovníci, a jehož zpracování se řídí samostatnými pravidly ve výběru i uspořádání textů i ve způsobu jejich výkladu. Všem svazkům antologie je přitom společné základní schéma: před každým textem je úvodní poznámka s hlavními biografickými a bibliografickými údaji, za titulem textu je informace o edici (resp. o rukopise) a o překladu. Texty mají poznámky pod čarou. Každý svazek má rovněž všeobecný úvod, který podává souhrnný výklad celého daného textového materiálu.

První svazek, který má mezi ostatními tu zvláštnost, že všechny jeho texty jsou přeloženy z latiny a kromě toho neobsahuje vzhledem k situaci filozofie ve 13.–15. století jen texty vylučně filozofického obsahu, přináší úvodní studii jednoho z dnešních předních polských filozofů, W. Tatarkiewiczze, k celé antologii. Charakterizuje stručně vývoj polského myšlení od 13. do počátku 20. století. Syntetický úvod, probírající materiál prvního svazku, pochází z pera redaktora svazku, jímž je Juliusz Domański, známý i u nás jako znalec univerzitní filozofie 14. a 15. století a tehdejších myšlenkových styků česko-polských.

Tento úvod nazvaný „Swoistość a uniwersalizm polskiej myśli średniowiecznej“, charakterizuje polské středověké myšlení jednak všeobecně, jednak se zřetelem k textům antologie. Zvýšenou pozornost věnuje zvláštním rysům polského myšlení a jeho místu v rámci vývoje evropské středověké filozofie. Na samotném počátku polské filozofické produkce stojí již ve 13. století obecněji známý Vitelo (Witelon), světové proslulosti se pak ovšem těší v 16. století Koperník, který se ale již časovému rozpětí tohoto svazku vymyká. V každém případě je pozoruhodné, že oba tyto myslitelé rozvíjejí především filozofii přírody. Stejně pak i v samotných začátcích vlastní polské filozofie po založení krakovské univerzity převládá přírodní filozofie, založená na Buridanovi, jehož systém se ostatně do Krakova dostal z Prahy. Její přírodovědné teze odpovídají prakticistickým tendencím polské filozofie této doby. Buridanovský prakticismus ovládl tehdy i polskou scholastickou etiku. Takovýto obraz je v plné shodě s tendencemi, jež se jeví v praktickém a společenském myšlení, řešícím problémy státu a církve: zde se svérázné rysy polské filozofie objevují formulovány ještě mnohem výrazněji než v jejich jiných oblastech. — Neznamená to ovšem, že by středověká polská filozofie neznala např. metafyziku: její projevy; včetně těch, jež jsou pojaty do Antologie, jsou však tradiční a nepozorujeme v nich odraz změn, běžných jinde ve 14. a 15. století.

Svráznost polské filozofie se projevuje i ve způsobu, jímž se v ní spojuje scholastický základ a scholastická schémata s filozofickým importem, zejména s prvky hnutí „devotio moderna“ (Matouš z Krakova, Anonymní kvestie „Utrum Deus gloriosus“, Mikuláš z Kozlova) a s prakticistickými tendencemi raného italského humanismu (Jan z Ludziska „De laudibus et dignitate philosophiae“). Pro polské autory tohoto období je ovšem sporné, upozorňuje Domański, mluvit o humanismu – záleží to mezi jiným i na definici tohoto pojmu. Jediným nesporným humanistou 15. století v Polsku je Ital Buonaccorsi, u Poláků se o humanistický styl s úspěchem snaží pouze Jan Długosz, z jehož „Historia Poloniae“ přináší Antologie překlad dedikace.

Upozornila jsem už, že všechny texty svazku jsou přeloženy z latiny. Se dvěma výjimkami upravených starších překladů jsou to překlady zcela nové, mnohdy dokonce pořízené přímo pro účel této publikace; většinou je vypracovali sami badatelé, kteří daný text vydali nebo ho připravují k modernímu, často ovšem vůbec prvnímu vydání, a překládali tudíž ze strojopisů, z kolacionovaných opisů rukopisů nebo ze starých tisků (pořadatel publikace J. Domański se na této překladatelské práci účastnil významným podílem), a již to zaručuje kvalitu překladů. I to, a ostatně sama existence tohoto svazku Antologie, potvrzuje skutečnost, u nás i jinak dosti známou, totiž že se příslušné ústavy Polské Akademie Nauk důkladně věnují studiu národní středověké filozofie jako výchozího bodu vývoje polského myšlení. Povšimněme si také, že jednotlivé oblasti vývoje daného období filozofie mají Poláci opravdu dobře prozkoumány: vyzvedněme např. monograficky zpracovaný (M. Markowskim) polský předkoperníkovský buridañismus, připomeňme existenci filozofického medievistického časopisu (vedle dalších medievistických periodik, otevřených pro filozofické studie), řady překladů ze zahraniční medievistické produkce a souborné publikace „Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce“ (red. Z. Kuksewicz). Celé této oblasti u nás ještě mnoho dlužíme.

Víme, že počátky polského myšlení mají souvislost s raným stadiem české filozofie; Domaňského úvodní studie i poznámky u jednotlivých překládaných autorů potvrzují obecně známou skutečnost, že činnost krakovské univerzity po jejím založení, vlastně po jejím obnovení v r. 1400, souvisí s česko-polskými kulturními styky (ostatně i o tom mají Poláci obsáhlou studii, i když vydanou v Praze: J. Krzyżaniakowa, Związki uniwersytetu praskiego s uniwersytetem krakowskim w drugiej polowie XIV. wieku, AUC, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 5, 1964, s. 53–134). Autoři řady textů antologie (ovšem i další, zde necitováni), např. první rektor obnovené krakovské univerzity Stanislav ze Skarbimierza, Jan Isner, Ondřej Weżyk, Pavel z Worczyna, Matouš z Krakova, Pavel Włodkowiec, Mikuláš z Kozlova, studovali a gradulovali, popřípadě i působili na Karlově univerzitě; spisek Ondřeje Gałky, jediného Poláka 15. století, který se výslovně hlásí k husitství, „De Constantini donatione“, studoval a vydal pro jeho vztah k Čechám F. M. Bartoš, v Praze patrně vznikl anonymní komentář k Lombardovým Sentencím „Utrum Deus gloriosus“, který má zásadní význam ve vývoji polské filozofie.

Český čtenář se rád setkává s publikací, vydanou v cizině, s odkazy na ranou vzdělanost a vysokou úroveň myšlení vlastního národa. Kromě nemalého poučení, již nám přináší, by snad měl být tento svazek antologie i podnětem k hojnější ediční a interpretační práci na našich středověkých filozofických textech, v nichž, jak ukazuje polský příklad, je jistě skryto mnoho cenného materiálu.

Jana Nechutová